F31.997 3თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

CK

სამსახურებლივი სარგებლობისათვის

ქართული პრიფტის ახალი გარნიტური "უნივერსიტეტი" ქართული შრიფტის ახალი გარნიტური "უნივერსიტეტი"

ცოტა რამ ქართული წერის ისტორიიდან

ქართული ეროვნული წერის უძველესი ნიმუშები მხოლოდ V საუკუნიდან არის მოღწეული. პირვანდელი ქართული ასოები სწორად
იდგა ხაზზე და სიმაღლით ყველა ერთი ზომისა იყო, მაგრამ შემდეგ
ზოგ მათგანს ბოლოები ჩამოუგრძელდა. საერთო . შესახედაობა ამ
ასოების უმრავლესობას მრგვალი ჰქონდა, ამიტომ ამ სახის წერას
მრგლოვანი დაერქვა. მთელი ანბანი 37 ასოსაგან შედგებოდა. თვითეულ ასოს თავისი საკუთარი ბგერა შეესატყვისებოდა და ყოველი
ბგერა თავისი ხაკუთარი ნიშნით გამოისატებოდა. ეს მშვენიერი წესი
ერთ შემთხვევაში იყო დარღვეული: უ რომ გამოეხატათ, საჭირო
იყო ორი ნიშანი Q.4. ამათგან პირველი (Q), ცალკე აღებული, ო
იყო, მეორე კი (4), ისიც ცალკე აღებული, ვიწრო უ იყო, რომელიც
წარმოდგებოდა, თუ უი ჯგუფი ერთ ხმოვნად წარმოითქმოდა. ამას
გარდა, ე-სა და ო-ს მეორე სახის ნიშანიც ჰქონდათ, რომლებიც მხოლოდ გარკვეულ შემთხვევებში იხმარებოდა.

პირვანდელი ქართული ანბანი (დღევანდელი შესატყვისებით)

счтоттентантост
 зоверзовения
 чтоечф+пцинстряе
 чтоечф+пцинстряе
 чтоечф+пцинстряе
 чтоечф+пцинстряе
 чтоечф+пцинстряе

X V &

3

ყველა ჩვენამდე მოღწეული ქართული წარწერა, ამოკვეთილი ქვახე, თუ წიგნი, ღაწერილი ეტრატზე (საწერად ღამზადებულ ტყავზე) V—VIII საუკუნეებში, ამ მრგლოვანი ხელით არის შესრულებული. ამავე ხელით იწერებოდა ბევრი წიგნი IX—X—XI საუკუნეებშიც-

STOCKE TOSS

მაგრამ ერთ ხელნაწერში, რომელიც დაწერილია ეტრატზე 884 წელს პალესტინაში, იერუსალიმთან ახლოს მდებარე მონასტერში, და რომელიც ამქამად სინას მთაზეა დაცული (ეგვიპტეში), ბოლოში ერთ გვერდზე მოიპოვება ცნობა, რომ ეს წივნი იმრავალთავი» მაკარი ლეთეთელმა შესწირა სინას მთას, სადაც ის-ის იყო ქართველებიც იწყებდნენ მოღვაწეობას. მთელი წიგნი მრგლოვანი ხელით არის დაწერილი, შაგრამ შეწირულების სიტყვები დაწერილია სხვანაირი ასოებით, ე. წ. ნუსხურით, ე. ი. ძველი მრგლოვანისაგან წარმომდგარი კუთხოვანი ასოებით. IX საუკუნიდან მოყოლებული ეს ძველი კურსივი (კუთხოვანი წერა) ხდება ძირითად შრიფტად ქართულ ხელნაწერებში. X—XI საუკუნებში დაწერილი წიგნების უმეტებობა ნუსხური ხელით არის შესრულებული.

ქართული ანბანი განვითარების მეორე ეტაპზე (ნესხური ხელი თანამედროვე შესატყვისებით)

X m &

2 3 3

ნუსხური ასოების უმეტესობა შესახედავად კუთხოვანია. როგორც ვთქეით, ეს ხელი წარმოიშვა მრგლოვანისაგან და მისგან იმითაც განსხვავდება, რომ სიმაღლის მიხედვით ასოები ოთხ ჯგუფად იყოფა: ზოგი ასო შუაზე იწერება, ზოგი ზემოთ ადის, ზოგი ქვემოთ ჩამოდის, ზოგსაც მთელი სიმაღლე უჭირავს.

. ორიოდე საუკუნის შემდეგ, XI საუკუნეში, ნუსხურისაგან წარმოიშვა ახალი სახის წერა, ე. წ. მხედრული, რომელიც თავდაპირველად ახლოს იდგა ნუსხურთან, მაგრამ შემდეგ თანდათან ისე დაშორდა მას, რომ ახოებმა თითქმის სრულიად სხვა სახე მიიღო, ვიდრე ძველად ჰქონდათ.

ნუსხური ასოები დახრილი იყო და კუთხოვანი. მხედრულში ასოები გასწორდა, ოთხ ხაზს შუა მოქცეულ კუთხოვან ნაწილებს კუთხეები მოეშალა და მომრგვალდა, ძირს დაშვებული საზები კი მოუკაუჭდა მარცხნივ, ერთი თვისება მაინც გამოპყვა ამ ახალ ქართულ წვრას ნუსხურისაგან: ასოები სიმაღლის მიხედვით ოთხგვარია: შუაზე
საწერი (ა ი თ ო), საზედაო (ბ ზ მ ნ და სხვ.), საქვედაო (გ დ ე ვ
და სხვ.) და მთელი სიმაღლის მქონე (ქ წ ჭ). ამგვარად, ისტორიულად
ქართული ანბანი ორნაირი შემუშავდა: ძველი და ახალი. ძველი IV საუკუნიდან მოდის, ახალი — XI-იდან. ახალი გადმოკეთდა ძველისაგან
(უფრო ზედმიწევნილობით: ძველის იმ სახისაგან, რომელსაც ნუსხური პქვია). ძველი წერა (მრგლოვანი და ნუსხური) სავკლესიო მიზნებისათვის დარჩა, აგრეთვე წარწერებისთვისაც, საყოველთაო ხმარებისათვის დარჩა, აგრეთვე წარწერებისთვისაც, საყოველთაო ბმარებისათვის დარჩა, აგრეთვი დამკვიდრდა. ძველ წერას მისდევდნენ
უკლესიის მსახურნი, ამგვარი ასოების წერა და კითხვა ხუცებმა
იცოდნენ და ამიტომ სუცური დაერქვა, საერო მწერლობისთვის გამოყენებულ ანბანს კი დაერქვა მხედრული.

ასეთი დიდი ცვლილება არც ერთ სხვა ერის წერაში არ მომხდარა. თუ რამდენად დაშორდა ძველ ქართულ წერას ახალი, იმით შეგვიძლია გავითვალისწინოთ, რომ პირველი ახო ა ძველ უმარცვლო
ი-ს (იოტას, 5-ს) დაემსგავსა (ა a), ხოლო ყ — ძველ შ-ს (ყ ყ).
ერთად-ერთი ასო, რომელიც არ შეცვლილა საუკუნეთა განმავლობაში, ეს არის ს, რომლის სტამბური სახე დღესაც ისეთივეა, რაც მეხუთე საუკუნის წარწერებისა. რომ ძველი წარწერა ან წიგნი ქართულია, ამ ასოთი გამოიცნობს ყველა, ისიც კი, ვინც ძველი ქართულის
კითხვა არ იცის.

ცოტა რამ ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორიიდან

ქართული წიგნი სტამბური წესით პირველად 1629 წ. დაიბეჭდა რომს, იტალიაში. ეს იყო ლოცვანი და ქართულ-იტალიური ლექსიკონი. მათში ნახმარი ასოები მხედრულია.

არჩილმა რომ 1705 წ. მოხკოვს დაბეჭდა დავითნი, იქ უკვე ასოები ძველია (ხუცური). ვახტანგმა რომ სტამბა დააარსა თბილისში, მან ამ სტამბას ორივე სახის ქართული ასოები მოუჭრა, ძველიც და ახალიც. ძველით აიწყო და დაიბეჭდა სახარება და სამოციქულო 1709 წ., ახლით კი—დავითნი 1711 წ. და "ვეფხის ტყაოსანი" 1712 წ. შემდეგში საეკლესიო წიგნები უმეტესად ძველი ასოებით იბეჭდებოდა, საერო— ახლით.

2212 49 (-2)

150

ვახტანგის სტამბა დაიღუპა თურქების შემოსევის დროს თბილისში 1723 წ.. სტამბა განაახლა ერეკლე II-მ 1749 წ., მაგრამ იგი მცირე იყო და მოუწყობელი. მხოლოდ 1781-82 წლებში მოხდა სტამბის გაფართოება, ხელახლა გაკეთდა შრიფტები როგორც საეკლესიო წიგნებისთვის (ხუცური), ისე საეროსთვის (მხედრული). ამ სტამბაში მრავალი წიგნი დაიბეჭდა დიდი ტირაქით (მაგ., სახარება 1786 წ., სამოციქულო 1791 წ.), მაგრამ ეს სტამბაც განადგურდა აღა-მაპმადხანის ჯარების შემოსევის დროს 1795 წ.

რუსეთთან შეერთების შემდეგ წიგნების ბეჭღვა თბილისში განახლდა 1814 წლიდან. 1819 წ. გამოსული «საქართველოს გაზეთი» მხედრული შრიფტით არის დაბეჭდილი. საეკლესიო წიგნები კი იბეჭდებოდა ხუცური შრიფტით ქუთაისში (1810 წლამდის), საჩხერეს (1817 წ.) ან მოსკოვს (თვენი 1805, სახარება 1823, ახალი აღთქმა

1816 და სხვ.).

რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიამ შექმნა ქართული შრიფტი, რომელსაც «აკადემიური» ეწოდა. იმით არის დაბეჭდილი, მაგ., «ვეფხის ტყაოსანი» (1841, 1846, 1860), «ქართლის ცხოვრება» (1849) და სხვ.

1864 წ. ვენაში ჩამოასხმევინეს ახალი ქართული შრიფტი, რომელსაც ვენური ეწოდა და რომელიც დღესაც პირითადი შრიფტია ქართულ წიგნებსა და ქურნალ-გაზეთებში.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჩვენში, ქართული კულტურის საერთო წინსვლასთან ერთად, სტამბის საქმეც უკეთ წარიშართა, რაც, სხვათა შორის, იმით გამოისატა, რომ ხელით წყობის გვერდით მანქანით წყობაც გაჩნდა.

პირველი სალინოტიპო მატრიცები ვენური შრიფტის მიხედვით ბერლინში დაუკვეთეს 1932 წ., მაგრამ, როცა ასეთი მატრიცების კეთების საქმე საბჭოთა კავშირშიც მოგვარდა, ესევე ქართული ვენური შრიფტი ლინოტიპს შეუწყო მხატვარმა ფ. ტაგიროვშა 1939 წ., ხოლო მონოტიპს — მხატვარმა ი. სლუცკერმა 1958 წ.. 1947 წლიდან პოლიგრაფიისა და გამომცემლობათა საქმის სამმართველოსთან შეიქმნა საექსპერიმენტო ლაბორატორია, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ქართული შრიფტის კომიტეტი. აქ გაკეთდა ახალი მხედრული შრიფტი «მკაფით», აგრეთვე ვიწრო გარნიტური და სატიტულო შრიფტი და ციტეპის გათხოვნილებას, რომელსაც მას უყენებს გამალებული ცხოვრება. განსაკუთებით საგრძნობია სამქცნიერო მიზნებისთვის საჭირო შრიფტების უქონლობა.

მეცნიერება საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დროს სწრაფად განვითარდა და იგი დიდ მოთხოვნილებას უყენებს სასტამბო საქმას, კერმოდ შრიფტების მეურნეობას. ისტორიულ-ფილოლოგიური ფაკულტეტები და ჰუმანიტარული საკვლევაძიებო ინსტიტუტები მწვავედ გრძნობენ, რომ სტამბებს არ გააჩნია საჭირო შრიფტი. ამ მხრიფ გამონაკლისს არ წარმოადგენს არც უნივერსიტეტის სტამბა და არც მეცნიერებათა აკადემიისა, ამიტომ გასაკვირველი არაა, რომ მეტად გაძნელებულია და შეფერხებული ზოგიერთი ტექსტის აწყობა, როგორიცაა, მაგ., წარწერები, ესა თუ ის ისტორიული და ლიტერატურული ძეგლი, დიალექტოლოგიური გამოკვლევა და სხვ.. ხელით წყობა, რა თქმა უნდა, კიდევ დარჩება სტამბებში, მაგრამ უკვე დროა, რომ მანქანით წყობაზე გადავიდეთ რთული ტექსტის წყობის დროსაც. ამით დაჩქარდება მნიშვნელოვანი ძეგლების გამოქვეყნება და ხელი შეეწყობა მეცნიერების წინსელას.

ორიოდე სიტყვა ქართული შრიფტის ახალი გარნიტურის შექმნის ისტორიიდან

ზემოსსენებული ნაკლის გამოსწორების მიზნით თბილისის უნივერსიტეტის ძველი ქართული ენის კათედრამ განიზრასა, შეექმნა ქართული შრიფტის ისეთი გარნიტური, რომელიც საშუალებას მოგვცემს ადვილად ავაწყოთ მანქანით ლექსიკონები, ისტორიული და ლიტერატურული ძეგლები, წარწერები და დიალექტოლოგიური ტექსტები, რომელთაც ბევრი დამატებითი ნიშანი სჭირდება. ამ განზრასვას გულ-თბილად შეხვდა უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობა (რექტორი პროფ. ა. ხარაძე). საქართველოს სტამბებში უფრო ლინოტიპებით აწყობენ, მონოტიპი იშვიათია. ამიტომ უპირატესობა მიეცა სალინოტიპო მატრიცების შექმნას.

ახალი გარნიტურის შრიფტის პროექტის დასამზადებლად მოწვეულ იქნა (1962 წ. ნოემბერში) მხატვარი ა. დ უ მ ბ ა ძ ე, რომელმაც ძველი ქართული ენის კათედრის გამგის პროფ. ა. შ ა ნ ი ძ ი ს ხელმძღვანელობით დახატა როგორც ძველად ხმარებული ქართული ასოები, ისე დღევანდელი, თანაც იმ ვარაუდით, რომ შეიძლებოდეს მათი ერთიმეორეში გარევა. მხატვრის მიერ წარმოდგენილი ვარიანტი ზოგიერთი შესწორებით მოწონებულ იქნა კათედრის მიერ, მაგრამ საპოლოო სახე ასოებმა მიიღო პოლიგრაფიული მანქანათმშენებლობის («პოლიგრაფმაშის») კვლევითი ინსტიტუტის განსაკუთრებულ

ფორმათა შრიფტების ლაბორატორიის თანამშრომლებთან კონსულტაციის შემდეგ მოსკოვში.

აწყობის მექანიზაცია რომ უფრო ნაყოფიერი ყოფილიყო, საჭირო იყო, რომ ლინოტიპის კლავიატურაზე მოთავსებულიყო რაც შეიძლება მეტი რაოდენობა ასოებისა, ე. ი. რომ მათი მატრიცები ლინოტიპის ბუდეში (ომაღაზიაში») ყოფილიყო მოთავსებული და არ მოქცეულიყო გარეთ, ხელით საწყობ მატრიცებს შორის, რომელთაც «დაკიდულებს» ეძახიან. ეს შესაძლებელი აღმოჩნდა იმის გამო, რომ თითო მატრიცაზე ორ-ორი ნიშანი მოთავსდა. ამასთანავე საჭირო იყო, პირველ ყოვლისა, დავყრდნობოდით - უკვე არსებულ კლავიატურას, რომ ამწყობს მისი ხელახლა სწავლა არ დასჭირებოდა. ლინოტიპის ტექნიკა მოითხოვს, რომ ერთისა და იმავე მატhogol mhogg shm ghmabs as along bazababa aymb: gh კი რამდენადმე საქმეს გვირთულებდა, რადგანაც ნუსხურის ზოვი ასო მეტია ან ნაკლები სათანადო მხედრულისაზე, ამიტომ იძულებული გავხდით ასეთი განსხვავებული ასოები ნუსხურისა სხვა მატრიცაზე მოგვეთავსებინა. ამას გარდა, უნდა მოგვენახა ადგილი წარწერებსა და ძველ ტექსტებში სახმარებელი დამატებითი ასოებისათვის, რომელთაც თავისი შესატყვისი მხედრულშიც აქვთ. ამას ერთოდა კიდევ საკმაო რაოდენობა დიალექტოლოგიური ნიშნებისა, რომლებიც აგრეთვე კლავიატურაზე უნდა მოთავსებულიყო. საამისოდ ნაწილობრივ გამოვიყენეთ მეორე ადგილები ციფრებისა და სასვენი ნიშნებისა. ამან საკმაოდ შეგვიწყო ხელი და თითქმის ყველა ნიშანი მოთავსდა ლინოტიპის საკანალო მატრიცებზე. ამ საქმეში დახმარება გაგვიწიეს «პოლიგრაფმაშის» კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლებმა: ფ. ტაჯიროვმა, ლ. კუზნეცოვამ და ი. სლუცკერმა. მხატვარ ა. დუმბაძეს მოუხდა, გადაემუშავებინა პირვანდელი პროექტი და მთელი შრიფტი მოეყვანა მწყობრ სისტემაში როგორც ტექნიკური თვალსაზრისით, ისე მხატერულით.

თათბირზე, რომელიც უნივერსიტეტის ძველი ქართული ენის კათედრის გამგემ მოიწვია მოსკოვში 1963 წ. 18 სექტემბერს ზემოაღნიშნული პირების მონაწილეობით, საბოლოოდ გადაწყდა საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია ლინოტიპის გამოყენებასთან ზოგიერთი სახის სამეცნიერო ლიტერატურის ასაწყობად ქართულ ენაზე. ამ თათბირზე დამტკიცებული პროექტი ასოთა ნახაზებისა და კლავიატურის სქემისა გადაეცა ოპოლიგრაფმაშისი ინსტიტუტს, რომ მას დაემზადებინა ხელით საწყობი შრიფტის მატრიცები და სათანადო დოკუმენტაცია შეედგინა ლინოტიპის მატრიცებისათვის. ხელით საწყობი შრიფტის მატრიცები უნივერსიტეტმა მიიღო 1964 წ. აპრილში და გადასცა შრიფტის ჩამოსასხმელ ქარხანას (თბილისში), რომელმაც ჩამოასხა ასოები, ხოლო მოსკოვიდან მიღებული ნახაზები
და დოკუმენტაცია გადაეგზავნა სალინოტიპო მატრიცების დასამზადებლად პოლიგრაფიული მანქანათმშენებლობის ქარხანას ლენინგრადში. ქარხანაში აღმოჩნდა, რომ მოსკოვში დამზადებული ნახაზები და დოკუმენტაცია მთლად ისე არ იყო შედგენილი, როგორც
საჭიროა, და მხატვარ ა. დუმბაძეს და ხელმძღვანელს მოუხდათ
1964 წ. აპრილის ბოლო რიცხვებში ლენინგრადს გაფრენა და ნაკლის
გამოსწორება.

ამის შემდეგ ქარხანა შეუდგა დაკვეთის შესრულებას და 1964 წლის ბოლოსთვის დაამზადა რამდენიმე კომპლექტი და 1965 წ. იანვარში გადმოუგზავნა უნივერსიტეტს.

პირველი წიგნი, რომელიც უნივერსიტეტის შრიფტით აიწყო, არის «ძველი ქართული ენის კათედრის შრომების» მე-9 ტომი, იგი აწყობილია ხელით, ლინოტიპით კი პირველად ეს წიგნაკი აიწყო.

უნივერსიტეტის შრიფტის ღანიშნულება

უნივერსიტეტის გარნიტურის შრიფტი სპეციალური დანიშნულებისაა: აიწყოს ყოველგვარი ისტორიული და ლიტერატურული ქართული ტექსტი, უძველესი, ძველი, საშუალი, ახალი და უახლესი,
აიწყოს რომელიც გინდა ანპანით, ძველით თუ ახლით, მათი ერთმანეთში გარევით თუ ცალკ-ცალკე. «ქართლის ცხოვრება», «ეეფხის
ტყაოსანი», «ამირან-დარეჯანიანი», «ვისრამიანი», «რუსუდანიანი».
«როსტომიანი» და სხვა — ყველა შეიძლება აიწყოს ამ შრიფტით;
ამითვე შეიძლება აიწყოს რომელიც გინდა ახალი მწერლობის წიგნი,
ქურნალი თუ გაზეთი. მაგალითად, მიხეილ ჯავახიშვილის «არსენა
მარაბდელი» ისევე შეიძლება აიწყოს და დაიბეჭდოს დღევანდელი
ასოებით, როგორც უძველესი ხანშეტი ტექსტები ძველი ასოებით, ან
«ქებათა-ქების» თარგმანების შერეული (მხედრულ-ხუცური) ტექსტი
მე-12 საუკუნის ხელნაწერიდან.

ვთქვათ, გსურთ გამოსცეთ სამეცნიერო მიზნით დიალექტოლოგიური ტექსტები, სალხური ლექსები და ეთნოგრაფიული ჩანაწერები სხვადასხვა კუთხიდან (ხევსურული, თუშური, ფშაური, სვანური, განურ-მეგრული). უნივერსიტეტის შრიფტი აქაც გაგიწევთ კარგ სამსახურს. ვთქვათ, ლინოტიპით იწყობა თქვენი გამოკვლევა თუშურის, სვანურის ან მეგრულის შესახებ, ან კიდევ «ვეფხის ტყაოსნის» ან სხვა რომელიმე ძველი ძეგლის შესახებ, სადაც ღამატებითი ასოებია საჭირო. უნივერსიტეტის გარნიტურის შრიფტი საშუალებას მოგცემს, იხმაროთ თქვენს გამოკვლევაში როგორც ძველი, ისე დიალექტოლოგიური სიტყვები, რომლებშიც ურევია გადავარდნილი ან სპეციფიკური ბგერების გამოსახატავი ნიშნები.

ამგვარად, ქართული შრიფტების ღარიბ ასორტიმენტს შეემატა ერთი ახალი შრიფტი, რომელიც სამი ზომისა გაკეთდა (კეგელი 8, 10, 12) შელით წყობისთვისაც და ლინოტიპით წყობისთვისაც.

> F/5 U/m -8-150 10 016 1/8 Ha. 3 0 do d 0 30 31 0 rb 0//3 5/3 00) 1/8 EJIA. 100 8-8/8 5 3 833

მოცულობის მხრივ უნივერსიტეტის გარნიტურის მხედრული შრიფტი სხვა შრიფტებზე უფრო მჭიდროა და მეტ ტექსტს იტევს.

გავეცნოთ კლავიატურას და მოვიყვანოთ უნივერსიტეტის გარნიტურით აწყობილი ნიმუშები.

860000000

მხედრულის პირითადი 33 ასო კლავიატურაზე იმგვარადვეა მოთავსებული, როგორც სხვა ქართული გარნიტურის შრიფტების შესაბამისი ასოები (ვენურისა, მკაფიოსი).

ხმარებიდან გამოსული დამატებითი ნიშნები (8 a 3 j a - ე დ) მოთავსებულია ქვედა რეგისტრზე კლავიატურის შუაზე და მარჯვნივ ამგვარად:

$$\pm g - (b)$$
 -/2 «/3 !/3 $\Phi/\theta - (\phi)$ $4/9 - (\phi)$ $5/\phi - (\phi)$

არც ერთი მხედრული ახო დაკიდულებში არ არის გატანილი, ყველა კლავიატურაზეა, ე. ი. ყველა ახოს მატრიცა საკანალოა.

ძველი მთავრულის ძირითადი 32 ასო კლავიატურაზე იმგვარადვეა მოთავსებული, როგორც მხედრული მთავრულის შესატყვისი ასოები. 33-ე ასო, მთავრული პ, მხედრულში დაკიდულებშია გადაყვანილი, ძველი მთავრული პ კი, ზ, მთავრული ლ-ს ქვეშ არის მოთავსებული: ზ/ზ—(ლ/პ).

მველი მთავრულისათვის აუცილებლად საჭირო დამატებითი 5 ასო (Ի 5 4 V ძ⁸) მარჯვენა მხარეს არის მოთავსებული მეორე რევისტრზე:

$$9/F - (3/8)$$
  $C/3 - (3/4)$ $7/4 - (3/3)$ $4/Y - (3/3)$ $O/3 - (3/3)$

აშათ ეშატება ქანწილი, რომელიც ასოთა რიცხვში არ შედის, მაგრამ ძალიან საჭიროა წარწერებისათვის; იგი მთავრული ჯ-ს ქვეშ არის მოთავსებული: X/F.

უნდა ვიცოდეთ, რომ ძველი ყ(შ) მოყვანილობით დღევანდელ ყ-ს ჰგავს.

მველ ქართულში, მე-12 საუკუნემდე, უ ორი ასოთი იწერებოდა (Q.4), მე-12 საუკუნიდან მის ნაცვლად იხმარებოდა Q.-ს ეარიანტი, რომელსაც კაპი ძირს აქეს დაშვებული: კაპ-ახრილი (Q) თ არის, კაპ-დახრილი (O1) კი უ. ეს ერთი ნიშნით გამოხატული უ (O1) მთავრული უ-ს ალაგზეა მოთავსებული, ხოლო ორი ნიშნისავან შემდვარი უ (QH) დაკიდულებში უნდა ვეძიოთ (QH), ან ცალკ-ცალკე უნes sgsfymer (Q4), magsgymal y- on slunger skapman shal shoმანეთთან მისული, ცალკ-ცალკე აწყობისას კი ისინი ოდნაც დაშორებულია ერთმანეთისავან.

Eylby60

ნუსხურის ასოები საერთოდ სათანადო მხედრულების ქვეშ არის მოთავსებული, გარდა ათისა, რომლებიც სიგანით მეტია ან ნაკლები მხედრულის შესატყვის ასოვბზე, ეს ასოებია: დ ე ზ ლ პ ტ დ ც მ ჰ. კლავიატურაზე განაწილებისას მსგავს მოხაზულობას გაეწია ანგარიში და ერთმანეთის გვერდით მოთავსდა: 8 და 8, 2 და m, p და p. მათ ცითრების მეორე რეგისტრი დაეთშო:

$$1/3 - (1/\phi)$$
  $7/6 - (7/6)$ $2/\psi - (2/3)$ $8/n - (8/\phi)$ $3/\psi - (3/\phi)$ $9/\psi - (9/\phi)$

ოთხი დანარჩენი განაწილდა მთავრულებს ქვეშ:

$$\hbar/\pi - (\delta/\varpi)$$
  $\hbar/\pi - (3/3)$ $\Omega/\pi - (\varnothing/3)$ $\Omega/\pi - (\varnothing/3)$

ხმარებიდან გადავარდნილ ასოთავან კლავიატურაზე განაწილდა

$$U/h = (b/\theta) - h/\theta = (3/\theta) - 4/\phi = (b/\phi) - 1/\phi = (3/\phi)$$

სამი კი დაკიდულებში გადავიდა:

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ჩაწერილი დიალექტოლოგიური და ეთნოგრაფიული მასალების ასაწყობად და დასაბეჭდად საჭიროა ნხვადასხვა ნიშანი: 2 ც.

გრძელი ხმოვნები: 3 ე ი რ უ გ ვიწრო ხმოვნები (უმლაუტები): ა ო უ გრძელ-ვიწრო ხმოვნები: 5 რ 4 მახვილიანი ხმოვნები: ა ე ი რ უ 2 ესენი, მახვილიანებს გარდა, ყველა განაწილდა კლავიატურაზე: 3/2 ×/8. გრძელი ხმოვნები: 4/5 6/9 7/0-(0) C/m-(3) S/3-(3) :/2 ვიწრო ხმოვნები: 0 (ნული) ა "U/რ-(3) h/უ-(6) 26dge-gaffen bangsgda: 5/3 4/A-(4) 8/9-(5) მახვილიანი ხმოვნები ყველა დაკიდულია: 3/ე 6/2 რ/უ

ჩამოთვლილ ნიშნებს გარდა, კლავიატურაზეა კიდევ: - გ (ნახევარმრგვალის ქვეშ), ვარსკვლავი (კითხვის ნიშნის ქვეშ: ?/*) და კავები (კუთხოვანი ფრჩხილები) სათანადო ფრჩხილების ქვეშ: (/[,)/].

დაკილული ნიშნებია: რომაული ციფრები (I V X), ისრები

(← →) და ქარაგმა, ანუ შემოკლების ნიშანი (¯). კლავიატურაზე არ მოიპოვება წინა ბრგყალები, რომელთა მაგივ-

რობას ორი ზედიზედ მიყოლებული მძიმე ეწევა.

60373730

ძველი ქართული

აი როგორ მოგვითბრობს ატენის წარწერა თბილისის დაწვის ამბავს 853 Freb

ח-נכ, סחחנב שבעבסנב, ולים-574Q56C Q7,-6C, 7(67C7276-TUT ՇՂQ46₽Q66C ԿԴ-6C, ԾՈՂ- და მასვე თთუება აგუსტოსსა კვ-נכ שכעכטנכים, ואושכן שוז-דער אה של כמשש שלים **ሁደም**ስመልአገ

OGa476€ Շζα468a66€ თთუესა აგუსტოსსა ე-სა, დღეbs Badamba, Ammbazmbba mg-ba, OC) F160C ს60-სC, +C6C+1 ი(სმაიტელთა) წელთა სლთ-სა, EPTBTUT OCPAYE LAYNE OE joerajo Egocolo coffys dyes es ყეესცან შეიპყრა ამირაჲ საპაკ და მოკლა. bs, people Jadambagg, borked Igoპყრა კახად და მმ მისი თარქული.

ha ambeggb onhmast

აი როგორ აგვიწერს ძველი შწერალი, თუ რა ენება მოაქვს ღვინის სმას და თრობას:

თ თყოე იმოსო ყონსო, ახომოთაც ისაც ლი უყავ მმასა შენსა, რამეთუ ასუ art rifeus de decembra 137? dob ozeme os ossamego ozo? dmδώηπω δεύ dem 131 durnybyyrbt gon δού δόσο οχο δσοράρδου δοarbites arbite, aunguafinh arb pipo- bobse anbase; anglogoby ash jomნულ დი ფულისნულ; პლოოლ პოს ნიცა და ფერვნიცა; მოელო მას υτουρή την σειλημονιητή στόνις; bolg66 ορο δεροσοροδο δούσος; σταμάε ρηθηρής της φηρής υπότιο βολίχου βηδορόο, οχο φηρόο λοδοδο arbitegen; aprapt dit du-ma-num dobobogob; ghoago dobo do-39-900 நாகாக்கிறா முடிக்கிற்குமா. டோ கா கைக்கு கொளித்திறுள்க முக இசிற்குக்க μαημείτε μωησια, πτειεμητ πτb- 620 μαρησιο, goosaigo Gobjzeo Qu ქასთ და დათაისდა აკისშის-თაცათი, ვითარცა ურმის-თუალი, წინაშე დაჩიყო თოლითი მასთი უცისოთოო თუალია მისთა ეგრეთვე იქცევის. აქლეფის. Tქმინ ავა ყოფლინ თა- იქმნა იგი ყოვლად ვითარცა უგυτικρε μεδιμένη. Ότ σην δη επόρηδ, δηκό, φο, ση δη οφφερί, φο-39შა-ფო-ოღოს; შა თო ალოს ხოშოთა, ეცეს; და თუ პოოს კედელი, ებრ-חשל אינים בים שווים בים המושל אינים בים בים שווים בים של שלים אינים אי ~~ქომეთ, მა მა მაა დაანემანებდეს~~ დელი, მი და მო ტონტმანებდეს φτυτικής μφημιμία. Τε, σιμ ητίησι- 3000 κου η 30530შის ულსი, შო-ლი-იღის მორ შო იო- დეს გარე, და-ვე-ეცეს მუნ და ვი-שובחף שוניתוח והבחוץ בשולם בשולם בשולם ושרחון וחוקונות המחונים שונים שונים בחולם בשולם בשו μιδην της, πητοικόσηδ κυλι εκπικότητ φοισφού οχο, 3000κάθηφ κόν διwww.yhranh wichte dibbe. ჩოოტოე რლნიცა პლომნიდენ პირსა მისსა. პოლაშენ მყეღნაღა ფოლასანა, აოთნ ნუუკუე მოვიდენ მჭეცნიცა ველიδε μησεδική τητ; είνων νικική μω- სანο, პოონ და "შეჭამონ იგი; ანუ chehme proteone de endunyedhinh somb ymbosono colono colono თოლინი მისნი. ში ოქოეთო იცითონ მოპვადნენ თუალნი მისნი. და უკუპოყოლისუთლ პოსთლ, ყულოცინენ, დო- ეთუ იხილონ მოყუარეთა მისთა, თაასღა მღესჩი მისჩი უქიდეედშენ შეწუხნენ, ვითარცა მტერნა მისdrbs. ნი ეკიცხევდენ მას».

სვანური

1066566 0 326566

ქინღვლდ ი მპლვლდ პრის უშსუდ. ათსე ანქად ლიქნიელ. ქინღვლდდ საქვინ: — მაგ აქნი, ნაობ ალჩედდ ლაქანთე!

მალგლდდ ხაქვინ;

- jo b' sjob, jo 8' mbongobg!

ათხე ანგად ლითიელ. აჯაღ ბაქვინ ქინღვლდდ:

მაგ ლათეს არი, ნაგი ალჩელდდ ლათეთე!

მალგლდდ ხაქვ ათხე: — ქი ს' ახით, ქა მ' ოხკალვი!

ათხე ლიკლავიელ ლი. ხაქვინ ქინღვლდ:

— მაგ აკლავი, ნაგი ლალკალვად!

ათხე მალგლდდ: — ქა ს' ახკალავ, ლო მი ქონვბაბი!

ქანკალვე ქინღვლდდ. — ათხე ქახბაბ! — მალვლდს საქვ.

— ქა ს' ახბაბ, ითქს მ' ოთხვინე!

ქანბაბე ქინღვლდდ. მაგ ჩოთღორვე მალვლდდ ჟინღვლდს. აშხვაგის ითქ არი, მერმამ აგის ვექ.

— ათხ' ესერ ჩუ[ვ] ადითალეხ!

ლისკნპლუ ესერ ახადხ: ხედვაჲ ესერ ითქთექი ადსკინნეს, ეჩის

ითქ ხერახ, ვექთექინ ხედვაჲ ადსკინნეხ, ეჩას — ვექ.

ადსკინე ქინღვლდდ, ითქქინ ესბეთქ; ადსკინე მპლვლდდ, ვეჭქინ ანკიდ ფიჩვლდ (ჰაშიდ). ვეგ მპლვლდს სად, ითქ — ქინღვლდს. ლვმზვრევ სიშდ.

3936700

30600

ართი საწვყალი ნილამი კოჩი ქოყოფე ნდო ართი სქუაში მეტი ვა ნოცუნუე, მარა ძალამი სქვამი დო შელებიანი ცოფე დო სახელი ჯოხო «გერია». ართი დღასვ თე ბოშიქ ოტყალვშა მიდართვ დო ონ-ჯუვას ცუდეშა მიიშვ ნი, ართი კოკამი ოსური ქოძირვ წყურგილიშა მიმაალვ დო თისვ ქააცოთვ საგანი დო კოკა გუუტახვ. მუკააჯინვ თე ოსურქვ დო უწუ: «ეჯგუა ჯგირი ბოში ქორექია და, მა კოკას მი-ცაბვნქ, ვარიე ვითოქირი გოლაში კინოხვ ვითოქირი ჯიმა ნდის ართი და ცუნსია დო ეთინა ქომიცონია».

ჭანური

m m o o g o a g o o

- ლიმა სიфთერითე ნამინეფე გოხთი ორთიჭიშენი? — ლივადეფეს გოфთი. დაღეფეს ოფშა ორთიჭი ორტუ, ვა მიშქურტუ.
  - ნაქელე ოგნი, დაღეფეს ოფშა ორთიჭი ორტუ?
  - აკშამ-უსტი კონქშეფე მიწვეს.
  - ოხორიშა მუნდეს გოჲთი?
  - ღომა ჰიქელე მოфთი-სის agმაშა ჟუ საათ ორტუ.
  - ნაკუ თანა გაჭოფასერტუ ორთიჭი?
  - ეჩი თანა ოფჭოფარტუ.

სტამბათა და გამომცემლობათა ხელმძღვანელებისა და ქურნალ-გაზეთების რედაქციების საუურადღებოდ

"უნივერსიტეტის» გარნიტურის ხელით საწყობი შრიდტის შემენა შეიძლება თბილისის შრიდტის ჩამოსასხმულ ქარბანაში (თბილისი, ღვინის აღმართი, № 23, ტელ 4—00—14), უნდა მიეწეროს, მთელი კომპლექტია საჭირო (როგორც ძველი მთავ-რული და ნესხური, ისე მხედრული), თუ მარტო მხედრული მთავრულითურთ, თუ მარტო მხედრული გინდათ დაუკვეთოთ, მომყვეს ყველა დამატებითი ასო (მათ შორის დაალექტოლოგიური ნიშნებიც), თუ მხოლოდ ძველი ტექსტებისათვის საჭირონი (7 x y 3 3 ∮ ф). დასახელებულ იქნეს კეგლებიც (12, 10, 8).

31.9

Answorms of a second of a seco

რედაქტორი ა. შანიძე

Новая гарнитура грузинского шрифта «Университетская»

> (На грузниском языке) Тбилиси—1965

> > MILER

%3,533000 № 559

DD 01671

ტირაჟი 300.